Kuusamo 2019

Virkkulan ranta-asemakaavan osittaisen muutoksen arkeologinen inventointi

Jaana Itäpalo 23.1.2020

KESKI–POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologisen inventoinnin Kuusamon Virkkulan ranta-asemakaavan alueella. Kohdealue sijaitsee Rukatunturista n. 9 koilliseen Virkkulan kyläkeskuksen koillis-itäpuolella ja Porontiman Pitkälahden itäpuolella Inventointialue oli n. 60 ha. Siltä ei tunnettu ennen inventointia arkeologisia kohteita.

Maastotyön suoritti FM Jaana Itäpalo 13.7.2019 1 kenttätyöpäivän aikana. Työn tilaaja on KimmoKaava Tmi.

Inventoinnissa ei havaittu arkeologisia kohteita. Alueen maaperä on suureksi osaksi kalliota ja rannat jyrkkiä, mistä johtuen se ei ole ollut suotuisaa historialle asutukselle. Se ei ole myöskään potentiaalista esihistoriallisten kohteiden sijainnille.

Sisällysluettelo

s.

1. Perustiedot..... 3

2. Inventoinnin lähtökohdat ja menetelmät.....4

2.1 Tutkimushistoria..... 4
2.2 Menetelmä..... 4

3. Maisema, topografia ja geologia..... 4

4. Alueen maankäytön historiaa.....8

5. Tulokset..... 8

6. Aineistoluettelo..... 9

Kansikuva: Näkymä Korvennoron kalliokielekkeeltä etelään, kuva 11.

1. Perustiedot

Selvitysalue: Virkkulan ranta-asemakaava, n. 60 ha
Tilaajat: KimmoKaava Tmi
Laji: osainventointi
Kenttätyöaika: 13.7.2019 1 kenttätyöpäivä
Karttanumerot: TM35-lehtijako MML T5311L (mk 1:20000)
vanha yleislehtijako MML 461301 (mk 1:20000)
Korkeus: n. 312,50-380 m mpy
Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto
Aiemmat löydöt: -
Aiemmat tutkimukset: 2011 Samuel Vaneeckhout

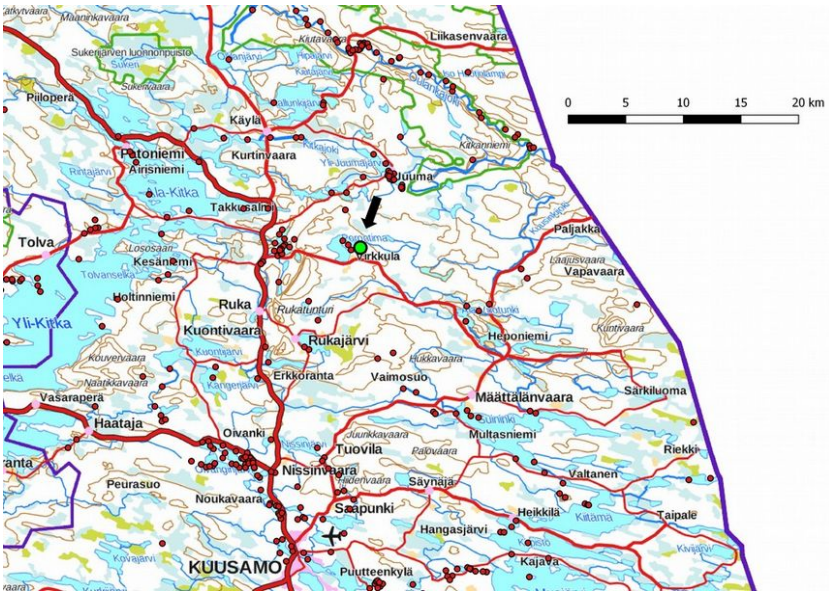

Kohdealueen sijainti. Taustakartat Mml 7/2019. Arkeologiset kohteet punaisina ympyröinä Museoviraston rekisteriportaalin mukaan.

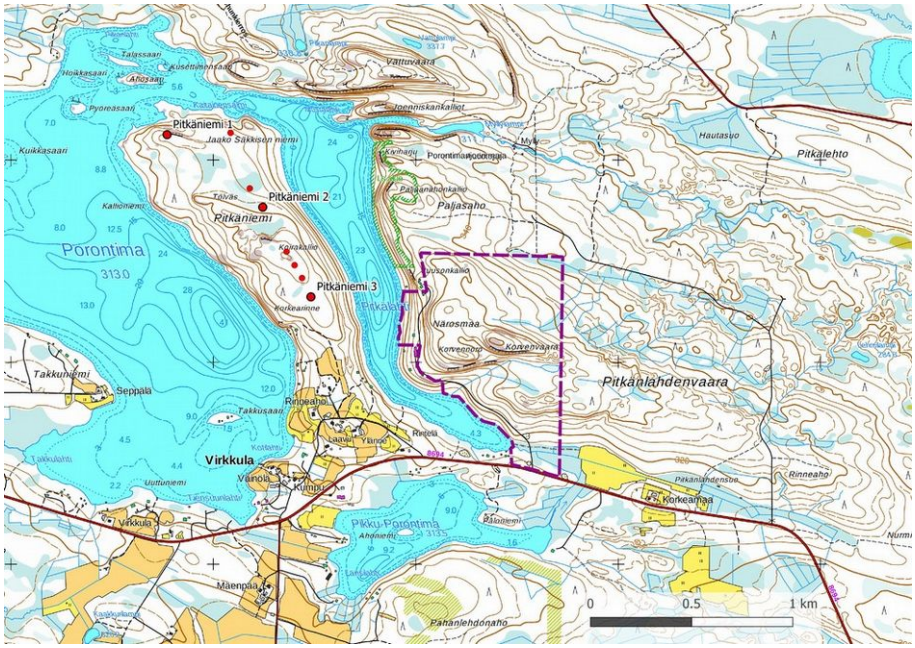

Kaavan likimääräinen rajaus. Lähimmät arkeologiset kohteet sijaitsevat länsipuolella Pitkäniemellä. Taustakartat Mml 7/2019.

2. Lähtökohdat ja menetelmät

Kuusamossa on meneillään Virkkulan ranta-asemakaavan osittaisen muutoksen ja laajennuksen suunnittelutyö. Tähän liittyen sillä tehtiin arkeologinen inventointi kesällä 2019. Kohdealueelta ei tunnettu arkeologista kulttuuriperintöä ennen inventointia. Lähimmät tunnetut muinaisjäännökset sijaitsevat useiden kilometrien etäisyydellä. Lähimmät tunnetut muut kulttuuriperintökohteet ovat kaksi leimapuuta ja vanhan telegraafilinjan tukiröykkiöt, jotka sijaitsevat 450-1350 m länteen ja luoteeseen Pitkälahden toisella puolella.

2.1. Tutkimushistoria

Kuusamossa on tehty koko kuntaa koskeva perusinventointi vuonna 1999 (Mika Sarkkinen, Pohjois-Pohjanmaan liitto, Pohjois-Pohjanmaan museo ja Museovirasto). Kohdealueella on tehty inventointia vuonna 2011 (Samuel Vaneeckhout). Länsipuolella on inventoitu viime aikoina Porontiman ranta-asemakaava (Hans-Peter Schulz ja Jaana Itäpalo, Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu, 2016).

2.2. Menetelmä

Selvitys ja maastoinventointi perustuivat alueella ja lähistöllä tehtyjen aiempien arkeologisten selvitysten tuloksiin, Museoviraston arkeologisista kohteista ylläpitämään digitaaliseen tietokantaan, Maanmittauslaitoksen maaperäkarttoihin, korkeusmalliin, korkeusprofiiliin, ortokuviin ja laserkeilausaineistoon. Asutushistorian pääpiirteet ja historialliset elinkeinot sekä maankäyttöä selvitettiin 1800-luvun-1900-luvun alkupuolen yleiskarttaesitysten avulla, vanhimman vuoden 1964 peruskartan avulla selvittiin lähihistoriassa tapahtunutta maankäyttöä kohde- ja lähialueella.
Inventoinnissa tarkastettiin kaavaan merkityt uudet korttelit ja muut muuttuvan maankäytön alueet, kokonaiskuvan saamiseksi inventoitiin otantana alueita myös muuttuvan maankäytön ulkopuolella.

3. Maisema topografia ja geologia

Alue on pääosin metsämaastoa, rantavyöhykkeellä kasvaa jo varttunutta kuusi- ja mäntymetsää, laajempi hakkuuaukko on kaakkoisreunalla. Aluetta leimaa jyrkästi Pitkälahteen laskeva rantatörmä sekä n. 380 m mpy kohoava Korvenvaara, joilta aukeaa kauniita maisemia. Pitkälahden rannalla on muutama vapaa-ajan rakennus.
Alue on supra-akvaattista ja se on ollut jääjärvien peittämää. Maaperä on suureksi osaksi kalliota, ja niiden ulkopuolella moreenia. Eteläreunalla maaperä on turvetta.

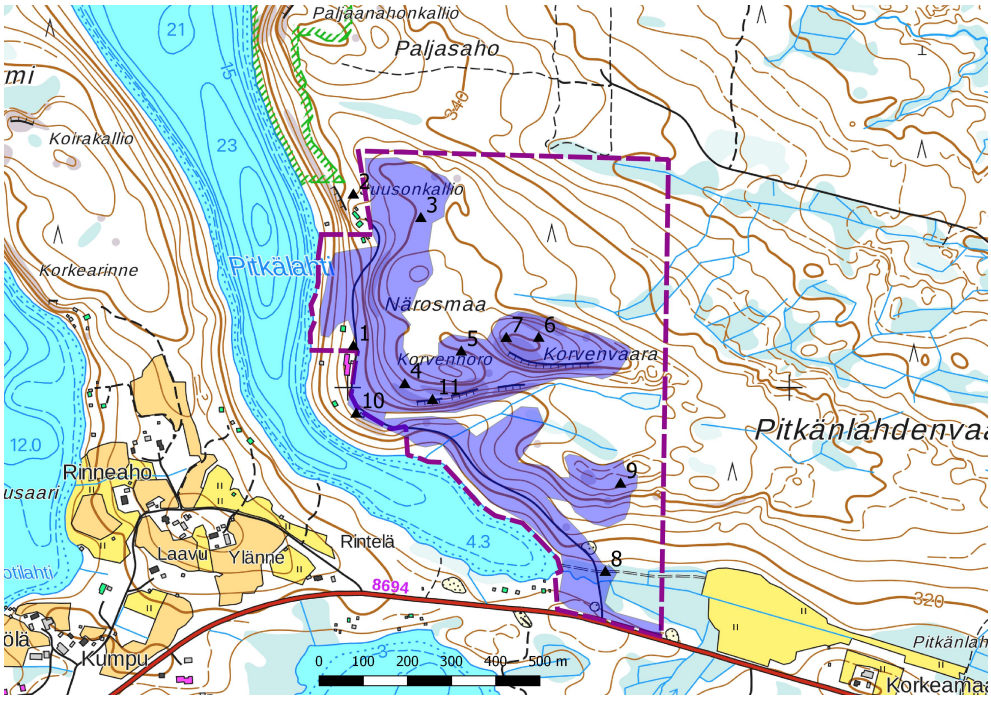

Inventoidut alueet ja valokuvauspaikat.

1. Pitkälahdenvaarantietä pohjoiseen.

2. Maisema kaavan luoteisreunalta länteen.

3. Aurattua metsänpohjaa kaavan pohjoisosassa.

4. Närösmaan rinnettä länteen.

5. Korvenvaaran lounaisrinne koilliseen.

6. Maisema Korvenvaaralta koilliseen.

7. Näkymä länteen Korvenvaaralta Konttaisen suuntaan.

8. Kaavan eteläreunalle kulkee moottorikelkkareitti.

9. Talousmetsää kaavan eteläosassa.

10. Puuton linja Pitkälahdelle.

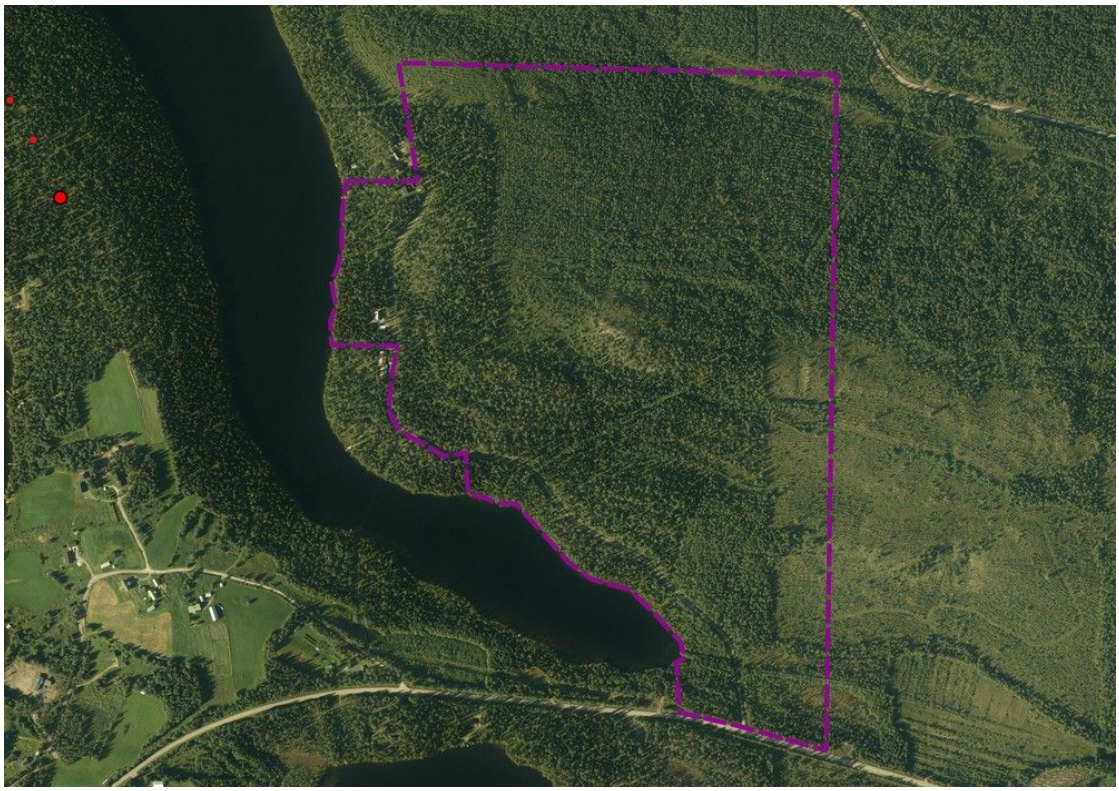

Suunnittelualue ortokuvalla, tausta-aineisto Mml (7/2019). Länsipuolella vuoden 2016 inventoinnissa kartoitetun telegraafilinjan tukiröykkiöiden jäänteitä merkitty punaisilla ympyröillä.

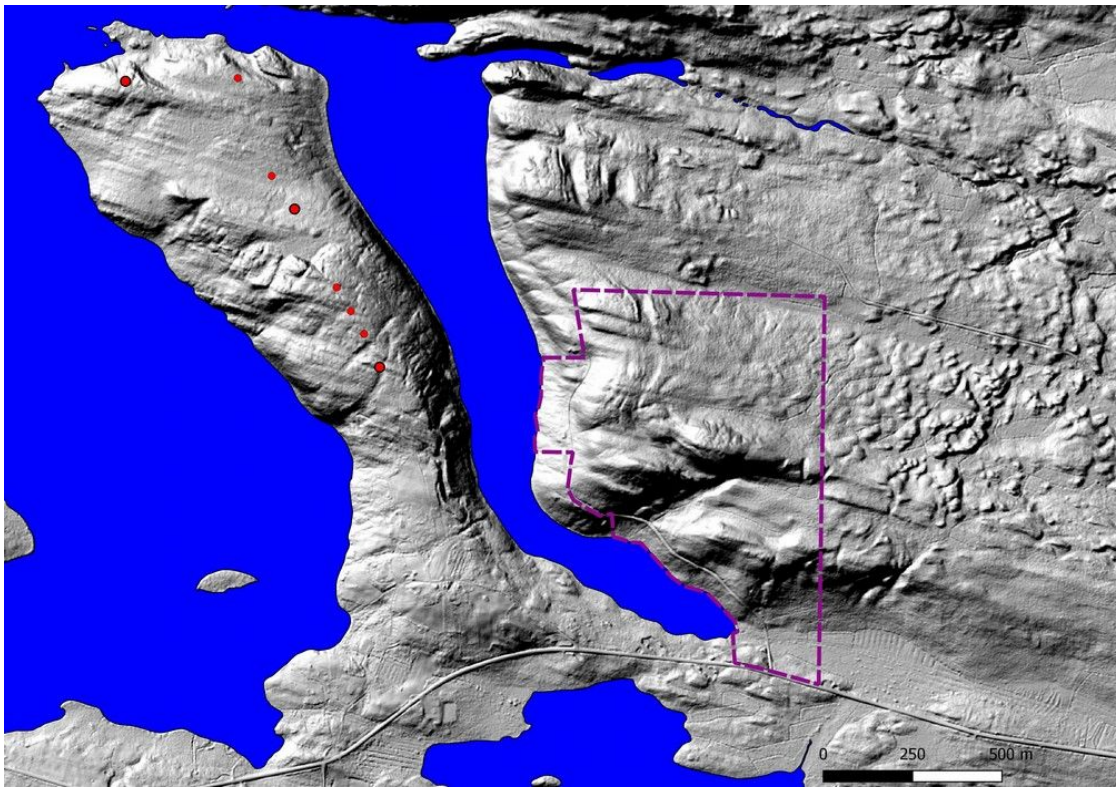

Kaavan suunnittelualueen likimääräinen rajaus vinovalovarjosterasteria vasten 2 m DEM. Korvenvaaran eteläpuolella erottuu rotkomainen muodostelma. Länsipuolelta Pitkäniemeltä vuonna 2016 löytyneet leimapuut ja telegraafilinjan tukiröykkiöt merkitty punaisilla ympyröillä. Tausta-aineistot MML (7/2019) ja http://www.syke.fi/avoindata.

4. Alueen maankäytön historiaa

Alue sijaitsee korkeimman rannan yläpuolella Korvenvaaran huipun ollessa n. 380 m mpy. Kallioisen ja kivikkoisen maaperän sekä jyrkkien rantojen vuoksi alue ei ole ollut otollista esihistorialliselle asutukselle. Samoista tekijöistä johtuen alueella ei syntynyt historiallista asutusta tai se ei ole ollut suurelta osin otollista elinkeinojen harjoittamiselle myöhempää metsätaloutta lukuun ottamatta.

Kohdealueen vanhasta historiallisesta asutuksesta ei löytynyt viitteitä. Virkkulan kylä vastarannalla niemen tyvessä oli todennäköisesti olemassa jo 1800-luvulla. Virkkulan talo on perustettu 1700-luvun loppuun mennessä (Kuusamon historia 1, s. 778-780). Pohjoispuolella virtaavassa Porontimanjoessa on ollut toiminnassa mylly viimeistään 1800-luvun lopulla. Mylly on merkitty mm. vuoden 1872 pitäjänkartalle, samoin vielä vuoden 1964 topografikartalle. Pitkälahden kautta on kulkenut talvitie Rukajärveltä Juumaan.

Ote vuoden 1872 Kuusamon pitäjän kartasta. Pitkänlahden läpi johti talvitie Rukajärveltä Juuman kylään. Kartta: Kansallisarkisto, Pitäjänkartat, MHA, Iab. 5.

5. Tulokset

Inventoinnissa ei havaittu arkeologisia kohteita. Tulosta selittää alueen maaperä ja maaston korkokuva.

23.1.2020

Jaana Itäpalo

Jaana Itäpalo

6. Aineistoluettelo

Digitaalinen aineisto

Geologian tutkimuskeskus,
http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,
https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta
http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/

Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, arkeologiset kohteet ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit arkeologia, https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx

Vanha kartta, https://expo.oscapps.jyu.fi/s/vanhakartta/page/etusivu

Kirjallisuus:

Ervasti Seppo, Kuusamon historia 1. 1978.

Johansson Peter, Jääjärvet. Pohjois-Suomen maaperä (Johansson, P. ja Kujansuu, R. toim.). Geologian tutkimuskeskus. 2005.

Kortesalmi Juhani, Kuusamon talonpoikaiselämä 1670-1970. 1975.